

به همسرم زهرا
به پاس همه محبتها و بردباریهای بی نظیرش

پیشگفتار

جست و جو در آثار ادبی و فرهنگی، بویژه آنکه این آثار نه از آن یک تن، بلکه دستاوردهای ادبی و محصول ذوق و خلاقیت و تعهد فرهنگی - اجتماعی یک دوره ممتد نسبتاً طولانی باشد، کاری دشوار و وقتگیر است و مستلزم صرف وقت بسیار و حوصله کافی؛ اما در عین حال، کند و کاو و پرسه زدن در متنهای ادبی، آثاری که اغلب محصول خونِ دل خوردنها و صرف عمر عزیز پدیدآورندگان آنهاست، کاری شیرین و ارزنده و لذت بخش است و نگارنده مشغله‌ای نجیب تر و درخشانتر از آن سراغ ندارد. همین لذت و افتخار خدمت فرهنگی بود که عامل مهم و انگیزه جدی تألیف این کتاب شد.

کتاب حاضر در چهار بخش مستقل و در عین حال پیوسته تاریخی تدوین شده است؛ تحقیق در نثر فارسی در فاصله دو انقلاب: انقلاب مشروطیت (۱۲۸۵ ش) تا انقلاب اسلامی (۱۳۵۷ ش)، و بررسی انواع ادبی در نثر این دوره تاریخی. نقطه شروع و خاتمه هر یک از این چهار بخش، یک «حادثه» یا «بزنگاه» مهم تاریخی، سیاسی و اجتماعی است که بر بستر آن، ادبیات خاص آن دوره پا گرفته و رشد کرده و به بار نشسته است و یا - بعضاً - سرکوب شده و به انزوا رانده شده است. در پایان هر یک از بخشهای چهارگانه کتاب یادداشتهای تکمیلی و ارجاعات به منابع و مآخذ مورد استفاده با ذکر عنوان و شماره صفحات هر یک از آنها آمده است تا دانشجویان عزیز بتوانند بدانها رجوع و مطالعات خود را تعقیب و تکمیل کنند. در پایان کتاب نیز فهرستی از این منابع،

با عنوان «کتابنامه» به دست داده شده است.

اما هدف از تألیف این کتاب نه تهیه تذکره احوال نویسندگان معاصر است و نه نوعی تاریخ ادبیات، بلکه انگیزه اصلی بررسی انواع ادبی در نثر معاصر بوده است. بویژه آثاری که به دلایلی در نثر معاصر درخشیدند و بر نویسندگان همزمان خود یا سالهای بعد تأثیر نهادند و، به اصطلاح، «جریانساز» شدند؛ نظیر بوف کور صادق هدایت و برخی از داستانهای صادق چوبک و جلال آل احمد.

در سطور آغازین، به شیرینی و لذت جست و جو در متنهای ادبی اشاره رفت؛ هم بدان شرط که در فرجام کار، نام اثری یا صاحب اثری شایسته ذکر، از قلم نیفتد و در زوایای ذهن و در مطاوی کتاب مختلفی نماند، و این البته دشوار، بلکه محال است و اگر نبود منش والا و گذشت و اغماض صاحبان این قبیل آثار، شماتت فرجام کار، بسا که آدمی را از قدم گذاشتن در این راه به تردید می افکند.

آری، محدوده تاریخی کتاب [۱۲۸۵ تا ۱۳۵۷ ش] رخصت نداد تا بسیاری از آثار منثور ادبی که بعد از سال ۱۳۵۷ منتشر شدند (اعم از داستان و نمایشنامه و کتب تحقیقی) معرفی و بررسی شوند.

از استادم، جناب دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی سپاسگزارم که رخصت فرمودند تا بر این کتاب چنین عنوانی بگذارم. نگارنده این سطور از مساعی مسئولان و بویژه کارشناسان محترم سازمان «سمت» که در چاپ این کتاب زحماتی را متحمل شدند، سپاسگزار است.

هرمز رحیمیان

اسفند ۱۳۷۹

پیشگفتار چاپ پنجم

از چاپ نخست *ادوار نثر فارسی از مشروطیت تا انقلاب اسلامی*^۱ بیش از هفت سال گذشته است. این کتاب، در سنامه‌ای است که برای تدریس دو واحد «ادبیات معاصر (۲) - نثر» در رشته زبان و ادبیات فارسی، و نیز ۲ واحد «آشنایی با ادبیات معاصر ایران» در رشته مترجمی زبان انگلیسی تألیف شده است. از کوتاه شدن تدریجی فاصله زمانی چاپها - از چاپ نخست تا چاپ پنجم - چنین برمی‌آید که به مرور مورد عنایت همکاران ارجمند قرار گرفته و به معرفی و تدریس آن به دانشجویان اهتمام فرموده‌اند و این، البته مایه مباهات نگارنده است. گو اینکه عنوان «ادوار نثر فارسی...» در فاصله دو انقلاب، بحثهای عمیق‌تر و وسیع‌تری می‌طلبد؛ اما محدودیت حجم کتاب درسی، که همواره موجب دغدغه خاطر بوده است، نگارنده را واداشت تا همین مقدار صفحات را هم به ایجاز و با شواهد کوتاه بنویسد؛ هم از این روی، بهتر است همکاران محترم با طرح مباحث خارج از کتاب - اما در عین حال مرتبط - دانشجویان خود را به مطالعه منابع دیگر، از جمله آثار داستانی معاصر، به‌ویژه آثاری که در سه دهه اخیر انتشار یافته‌اند و در این کتاب مجال معرفی و بررسی آنها میسر نشد، ترغیب و تشویق فرمایند.

در چاپ پنجم، نمایه‌ای به آخر کتاب افزوده شد تا دانشجویان عزیز آسان‌تر بتوانند به مطلوب مورد نظر خود دست یابند. زحمت استخراج و تنظیم «نمایه» را دانشجوی ارجمندم، سرکار خانم آناهیتا متمنی متحمل شدند؛ از ایشان صمیمانه سپاسگزارم.

هرمز رحیمیان

دی ماه ۱۳۸۷

---

۱. چاپ اول و دوم کتاب با عنوان *ادوار نثر فارسی از مشروطیت تا سقوط سلطنت* - عنوان برگزیده نگارنده - منتشر شد؛ اما از چاپ سوم به بعد، در عنوان کتاب مختصری تغییر داده شد که از سوی سازمان «سمت» است.